

Egy márciust ma ünneppel köszöntünk
 Szent oltárodnál, megcsonkult hazánk —
 Apánk hős lelke él ma itt közöttünk,
 Ma mult időknek fénye hull reánk!
 És lelkünk mélyén szent látomás ébred,
 Látó szemünk a jövőbe tekint:
 Uram, ha kell, megint hős lesz néped,
 Hogy támasszon egy márciust megint!

Szigethy Ferenc.

A szabadság költője

— Március 15-ére alkalmas életkép. —

Összeállította: VICSAY LAJOS.

(Előadható bármely iskolában. Színpad sem szükséges hozzá, csupán egy dobogó, ahol a képek lejátszódnak. Előadó — tanító vagy egy nagyobb tanuló — az emelvény előtt foglal helyet.)

Mélyen Tisztelt Vendégeink!

Kedves Gyermekek!

Nyolcvankilenc év választ már el bennünket attól a gyönyörű márciusi naptól, amelynek felidézésére ma itt összejöttünk. Nyolcvankilenc év nem nagy idő a történelem századokkal mérő óráján, de ez a nyolcvankilenc esztendő, amely azóta eltelt fölöttünk, olyan, mintha egy évezredet hordott volna méhében. Fájó szívvel, megtört lélekkel keresi fel képzeletünk azt a boldog hajnalhasadást hozó szép márciust, amely végre szabaddá tette a magyart saját hazájában. Hej! akkor még töretlenül álltak a Kárpátok bércein a jó Isten keze által megteremtett határok s a magyar boldogabbnak látszott, mint valaha, ezer éves történelme idején.

Mert nagy dolgok történtek akkor. A magyar nemzet kivívta szabadságát. Mi a szabadság? Most tudjuk, most érezzük igazán, amikor újra rabok vagyunk. Millió és millió ember testvérisülése, amikor minden magyar, aki e hazában élt, testvérnek mondhatta magát: a magyar haza gyermekének! Testvérisülés, amikor tekintet nélkül arra, hogy ki milyen nyelven beszélt, egyazon hazának gyermekévé lett, annak a hazának, amelynek földje megadta számára a mindennapi kenyeret. És ennek a hazának nem voltak édes és mostoha gyermekei, egyformán keblére ölelt mindenkit, csak azt kívánta, hogy ragaszkodjanak hozzá, szeressék.

Azóta . . . nagyot fordult felettünk az idő . . . Darabokra tört a Kárpátkoszorus határ, csonka kis országotestet mondhatunk hazánknak, s a testvérből ellenség, az egymás iránti szeretetből halálos gyűlölet lett . . .

De forduljunk most vissza ahhoz a nyolcvankilenc év előtti nagy márciushoz. Fürdessük meg lelkünket annak verőfényes tavaszában, hogy felidézve a nagy napokat, erőt és hitet merítsünk belőle ahhoz a nagy harchoz, amely reánk vár s amely az új magyar márciust van hívatta előkészíteni a magyar lelkekben.

Mert bizony azt a nagy márciust is elő kellett készíteni, az sem született meg magától. Kik készítették elő? A költők, írók, a lelkes magyarok. A jó Isten csodálatos gondviselése készítette elő számunkra azt a dicsőséges márciust. Olyan férfiakat állított a nemzet élére, akik megértve az új időket, szembenézve minden bajjal és veszéllyel, elvezették népüket a szabad, a boldog Magyarország útjára.

Egy hóviharos szilveszteri éjszakán, amikor az ó-esztendő bucsuzik, hogy átadja helyét a várva-várt új évnek, a titokzatos és ígéretekkel telt jövődönnek . . . látott napvilágot egy szerény kiskőrösi hajlékban a magyar szabadság költője. Már a születése is csodálatos volt. Szilveszter éjszakáján született. Szent ez a név nekünk, magyaroknak, mert egykor, régen II. Szilveszter pápa adta első szent királyunknak a Szent Koronát . . . És most, nyolc század múlva egy másik csodát kapott a magyar föld Szilvesztertől: a költőfejedelmet! Az első királyt a hit aranykoronájával, ezt, a másodikat a költészet babérkoszorújával adta nekünk az Ég. Arany mindkettő, az egyik ékessége a kereszt, a másiké a babér s a jó Isten jelölte ki mindkét korona számára a hivatott magyar homlokot.

Petőfi viharban született, s e pere jegyével indult el az életre is, hogy végigélje azt úgy, ahogyan a világra jött: viharosan, lázasan, forrgeteges gyorsasággal s hogy végül mint kápráztató üstökös hulljon a világűrbe, örök nyomot hagyva maga után a csillagos égen . . .

Kora gyermekségét Kiskunfélegyházán tölti, erről az időről szól egyik legszebb költeménye.

(Egy tanuló elszavalja: *Szülőföldemen* című költeményét.)

Cserebogár . . . sárga cserebogár . . . Elmulik a tavasz, s a derűs gyermekkorral tovaszáll Petőfi nyugalmas élete is. Atyját súlyos csapások érik, fiát nem taníttathatja tovább, mire az fájdalmas szívvel bucsút vesz szüleitől s maga vág neki az utnak, hogy kiharcolja szerencséjét. Az út azonban, amely az élet elismeréséhez vezet, kövekkel, göröngyökkel van kirakva mindnyájunk számára. Csak akkor érzi az otthontól való elszakadás fájdalmát igazán, amikor távolból küldi sóhajait, gondolatait a kedves gyermekkor szép világába, a csöndes, békés otthon felé . . .

(Szavaltat' *Távolból* c. költemény.)

Igy növekedik Sándor, s alig husz éves, már is mögötte áll egy viharos mult, egy hányatott élet, melynek nagyobb részét idegenben, jó édesanyjától távol kellett eltöltenie. Az ifju Petőfi azonban nem esett kétségbe, mert érezte, tudta, hogy valami különös isteni tehetség él lelkében, ami űzi, hajtja a beteljesülés felé. Kezdetben persze nem ismeri fel e tehetség irányát. Keres, kutat, mi iránt volna fogékonysága. Először a színpadra gondol s beáll színésznek. Négyser hagyja ott és tér vissza újra a színpadra, amíg végre belátja maga is, hogy nem neki való ez a pálya.

Igy érkezett el Petőfi elszegényedve és lerongyolódva 1844 végén Debrecenbe, hogy élete legszomorubb telét egy színházi jegyszedő hideg, fütetlen szobácskájában töltsse, mint annak albérlője. Am egy gyönyörűsége mégis maradt: olykor-olykor elmehetett a színházba, de most már nem a színpadra, hanem a nézők közé . . . És itt talál végleg magára, életének legnyomorúságosabb idejében, itt csókolja homlokán a költészet muzsája, hogy fütetlen szobában, dideregve, éhesen, kimondhatatlan szenvedések között írja meg szebbnél-szebb költeményeinek első nagy csokrát.

Alig tavaszodik, verseit hóna alá csapva Pestre indul, ahol fölkeresi az akkor leghíresebb magyar költőt: Vörösmarty Mihályt. Tőle kéri verseinek kiadását. Vörösmarty azonnal fölismerte a költeményekben írójuk lángeszét s ezzel egy csapásra megváltozott Petőfi sorsa is. Kenyérhez jutott s az egyik pesti ujság szerkesztője lett, ami kenyérret biztosított számára.

Most, hogy a szerencse szárnyára vette, hire-neve és gyönyörű népdalai bejárták az országot s a magyar nép legkedveltebb dalai lettek. Petőfinek nem volt nehéz megnyerni a magyar nép lelkét, hiszen soraiból származott s előtte senki sem tudott annyira a nép nyelvén szólani, mint ő. Az ujságok versenyeztek egy-egy Petőfi-versért, s ha valaki elolvasott egyet is közülük, azt szájról-szájra adták este a fonókban, vagy kukoricafosztáskor. S a falusi kicsi házak megteltek Petőfi dalaival, mint a fiatal szív szerelemmel, dallal . . .

S beteljesedik az, amít megjósolt:

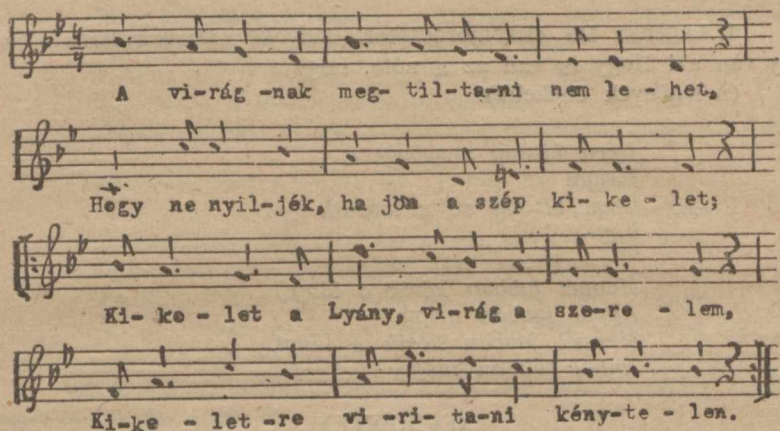
„Anyám, az álmok nem hazudnak
Takarjon bár a szemfödél,
Dicső neve költő fiadnak,
Anyám, soká, örökön él!”

... És mi vele mondjuk: örökké, — amíg fiatal szív dobog a földön . . .

(Ha van színpad, a szin falusi fonókat ábrázol, amelyben leányok és legények vannak. A magyar ruhás leányok a rokka mellett ülnek, a legények állnak. Ha nincsen színpad, a dalokat énekkar énekli.)

A virágnak megtiltani nem lehet...

Egressy Béni dallama.

Ragyogj reám, boldogságom csillaga!
 Hogy ne legyen életem bus éjtszaka,
 Szeress engem, szívem gyöngye, ha lehet,
 Hogy az Isten áldja meg a lelkedet.

(A fonók mindkét versszakaszt végig énekelik, majd a *Befordultam a konyhára* című közismert dalra táncolni kezdenek. A tánc magyar csárdás, magyar kettős, vagy körmagyar lehet.)

1. Fonó leány: De talán elég is volna a fonásból, leányok! Táncoljunk már egyet!

2. Fonó leány: De a tánchoz legények is kellenek ám, nem ilyenek, akik még dalolni sem tudnak!

1. Legény: Nem-e? Nosza, rajta jó legények, vigyünk táncba ezeket a leányokat s mutassuk meg, hogy nem is legény az, aki nem táncol!

(A tánc közben énekelnek. Mind a 4 szakaszt végigtáncolják.)

2. Legény (a tánc után): Ejnye, de szépen tudtok!

3. Leány: Tudunk is, nem úgy, mint kendtek!

2. Leány: Még dalolni sem tudnak!

1. Legény: Nem a? Kezd csak rá, Pali, azt a rikatót, hogy...

(Ének: szóló vagy énekkar):

Fürdik a holdvilág...

(Az 1., 2. és 4. szakasz éneklése után.)

2. Leány: Szép volt, de mi is tudunk ám ilyet ugy-e, lányok!

(A leányok az *Alku* című dalt énekelik el.)

Juhászlegény, szegény juhászlegény,
 Tele pénzzel ez a kövér erszény;
 Megveszem a szegénységet tőled,
 De ráadásul add a szeretődöt.

*Ha ez a pénz volna csak foglaltó,
S még száz ennyi lenne borra való.
S id'adnák a világot rá'dásnak,
Szeretőmet még sem adnám másnak.*

1. Legény: De elszomorodtatok, lányok! Derűre boru? Nem úgy van az! Hogy is van az a nóta, hogy
(A legények énekelik):

*Uccu bizony megérett a
Meggy,
Uccu bizony rajta maradt
Egy.*

*Mennél jobban kérlek a lányt,
Annál jobban megy,
Mennél jobban kérlek a lányt,
Annál jobban megy.*

(FÜGGÖNY.)

Ezeket a dalokat nem kellett erőltetni a magyar népre, hiszen ma is ott él minden magyar lelkében, ahol még nem tagadták meg a régi, magyar szép dalokat az idegen, a magyarnak annyira idegen nótáért. De nemcsak a nép fiai ismeri és szerette meg Petőfi dalain keresztül. Ismeri és megszerette őt a világnak minden népe, ahol szeretik a szépet. Van olyan költeménye, amely nem kevesebb, mint negyvennégy nyelvre van lefordítva. Petőfi ma már nemcsak a miénk, magyaroké, de az egész világé. Mégis, Petőfi a magyar nép gyermeke volt s ott is maradt egész életében legszivesebben, sikereinek tetőpontján is.

Mint a szabad magyar rónák fia, rajongásig szerette a természetet, abban is a bölcsőjét ringató szép Alföldünket, amelyet előtte senki sem ismert jobban s akinek szép délibábos rónáját is ő fedezte fel elsőnek. Petőfi tette halhatatlanná a rozoga csárdát, a pusztán vágató ménest, az alföldi szegénylegényt, a betyárt is, amikről annyi sokat és annyi szépet tudott mondani költeményeiben.

Mint a magyar nép, Petőfi is szerette a szép meséket. Csoda-e hát, ha legszebb mesénket is ő írta meg a magyar nép számára, amelyben örök szobrot állított a magyar pusztá fiának, a szegény, kukoricaföldön talált gyermeknek, a későbbi János vitéznek? És ki-nek ne fájdulna meg a szíve-lelke annak a szép dalnak hallatára, amit Petőfi verseire egy másik nagy magyar szólt dalba, s amely így hangzik:

(Ha szinpad van, egy fiu bojtárruhába öltözve élénikli, ha nincs szinpad, énekkar vagy szóló énekelheti.)

Én, a pásztorok királya legeltetem nyájam,
Nem törődöm az idővel, a szívemben nyár van.
Szerelemnek forró nyara égeti a lelkem,
Amióta azt a kislányt egyszer megőleltem,
Be-bejárok a faluba édes Iluskámhoz,
Az én nevem, az én nevem, — Kukorica, Kukarica János.

Kukorica közt találtak, ott szedtek föl engem,
A nevem is hej, parasztos, de én nem szégyelem,
A juhásznak épp elég ez, urabb, cifrabb nem kell,
Ragaszkodom a nevemhez igaz szeretettel.
Becsületes jó magyar név, nem himez, nem hámoz,
Az én nevem, az én nevem, — Kukorica, Kukorica János.

Egyik legszebb költeménye, amely ma már a világ minden népének szívében ott él:

Reszket a bokor, mert . . .

(Egy tanuló szavalja.)

Reszket a bokor, mert
Madárka szállott rá,
Reszket a lelkem, mert
Eszembe jutottál,
Eszembe jutottál
Kicsiny kis leányka,
Te a nagy világnak
Legnagyobb gyémántja!

Teli van a Duna,
Tán még ki is szalad,
Szívemben is alig
Fér meg az indulat.
Szeretsz rózsaszálam?
Én ugyan szeretlek,
Apád, anyád nálam
Jobban nem szerethet.

Mikor együtt voltunk,
Tudom, hogy szerettél,
Akkor meleg nyár volt,
Most tél van, hideg tél.
Hogyha már nem szeretsz
Az Isten áldjon meg,
De ha még szeretsz, ugy
Ezerszer áldjon meg!

De nem volna teljes a kép, amit Petőfiről rajzoltunk, ha nem emlékeznénk meg Petőfi lelkének másik oldaláról is, amelyen a hazaszeretet képe ragyog. Ez pedig talán verőfényesebb még az eddig látottnál is.

Maga sem tud választani, mit szeret jobban: hiszen azt mondja:

Szabadság, szerelem,
E kettő kell nekem,
Szerelmemért feláldozom
Az életet,
Szabadságért feláldozom
Szerelmemet.

Egész lelkével magyar hazáján csüggött, érte aggódott, ha látomások gyötörték, érte küzdött, amikor úgy látta, hogy veszedelem fenyegeti. Petőfi lángész volt s mint ilyen, egyuttal jövődömondó is, jós is. Előre megérezte a közeledő vihart s így énekelt:

Felhős az ég hazámon,
Alig ha nem lesz vész;
Csak hadd legyen, nem bánom;
Lelkem reája kész.

Almaiban is véres háborúról álmodozik. Látja, amint végighor-dozzák a véres kardot s zászló alá hívják a magyart! Átöleli a ma-gárahagyott zászlót s annak sirja el bánatát. Harcolni vágyik, véré-t kínálja hazájáért, annak javáért, dicsőségéért. Megérzi előre a harc tavaszát . . . de megjósolja előre halálát is, amely ott éri el majd a harc mezején . . .

Fiatal élete utolsó idejét a haza és a hazáért való aggodás tölti be teljesen. És sejtelmei valóra válnak. 1848 tavasza felébreszti a lelket s a magyar nemzetet is . . . És a költőgetők között ott van Petőfi sápadt arca is, szemében olthatatlan tüllel. Ott is az első között jár s ő harsogja el a nagy riadót, amely bejárja a hegyeket-rónákat s talpra állítja a magyart szabadsága védelmére.

(Énekkar a függöny mögött elénekeli a *Nemzeti dal* első szakaszát.)

(Az ének után egy tanuló tovább szavalja végig.)

Jós lelke azonban azt is megérzi, hogy a kivivott szabadságot megirigyelik szomszédaink. Aggódva latolgatja a jövődöt, mit hoz édes hazánk javára.

Koszoru a haza homloka,
Szabadságból fontuk azt oda,
Ott is marad örök mindétig,
Azt ugyan le róla nem tépik!
Egyszer volt csak rab nép a magyar,
Többé lenni nem fog, nem akar!

Enekli a költő s ezek a gondolatok gyötrik ébren és álmaiban is.

És amikor már csak szikra kell, amely lángra lobbantsa hazája felett az eget, akkor éri el legnagyobb boldogságát, akkor vezeti oltárhoz szíve választottját. Ám a boldogság és a költő nem egy uton járnak. A boldogság rövid napjait felváltják a haza sorsáért átvirrasztott éjtszakák s ekkor írja egyik halhatatlan költeményét:

(Egy tanuló elszavalja: Egy gondolat bánt engemet... című költeményt.)

Megdöbbszent ez a jövőbelátás, amellyel előre megjósolta közeli halálát. És valóban... a szabadságharc alkonyán, 1849 nyarán megindul végső útjára, hogy eltűnjön úgy, ahogyan született, titokzatosan...

Előbb azonban még megkongatja a harangokat veszélyben levő hazája fölött s így kiált nemzetéhez:

(Egy tanuló elszavalja A nemzethez... című költeményét.)

A nemzethez!

Konduljanak meg a vészharangok!
Nekem is egy kötelet kezembe!
Reszketek, de nem a félelemtől:
Fájdalom és düh habzik szívembe!

Fájdalom, mert düledék hazámra
Új viharnek közeledtét látom,
És düh, és düh, mert tétlenkedünk, mert
Nem szakad le szemünkről az álom.

Pillanatra fölriadt e nemzet,
S szétnézett, mi zaj van a világban?
És a másik oldalára fordult,
S mostan újra aluszik javában.

Ébredj, ébredj istenverte nemzet,
Aki ott, az elsők közt lehetnél,
S kárhozatos, lomhaságod által
Mindig hátul és alant hevertél!

Ébredj, hazám, mert ha most nem ébredsz,
Soha többé nem lesz ébredésed,
S ha ébredsz is, annyi időd lesz csak,
Mig nevedet sirkövedre vésed!

Föl hazám, föl! százados mulasztást
Visszapótol egy hatalmas óra,
„Mindent nyerni, vagy mindent veszíteni!”
Ezt írjuk föl ezer lobogóra.

Oly sokáig tengődtünk mi úgy, hogy
Volt is nem is a mienk az ország;
Valahára mutassuk meg már, hogy
Senkinek sincs semmi köze hozzánk.

Vagy ha végzés, hogy el kell enyészünk,
 Irtsanak ki hát ezen világból! ...
 A haláltól, nem tagadom, félek,
 De csakis a becsstelen haláltól.

Haljunk meg, ha nem szabad már élnünk,
 Haljunk meg oly szépen, oly vitézül,
 Hogy azok is megsirassanak, kik
 Eltörölnék a földnek színérül.

Legyen olyan minden ember, mintha
 Zrinyi Miklós unokája volna,
 Harcoljon úgy minden ember, mintha
 Egyedül rá támaszkodnék honja!

Óh, de akkor, akkor nem veszünk el,
 Akkor élet és dicsőség vár ránk,
 Akkor saját örök birtokunk lesz
 Ami után eddig csak sóvárgánk.

Föl hazám, föl nemzetem, magyar nép!
 Lépj a sikra gyorsan és egyszerre,
 Mint a villám, oly váratlanul és
 Oly erővel törj ellenségedre.

Hol az ellen, kérdezed? ne kérdezd,
 Mindenütt van, ahová tekintesz,
 S legnagyobb és legveszélyesebb az,
 Ki mint testvér simul kebleinkhez.

Köztünk van a legnagyobb ellenség,
 A cudar, az áruló testvérek!
 S egy közöttök százakat ront el, mint
 A pohár bort az egy cseppnyi méreg.

A haldios ítéletet rájok;
 Százezerszer sujtson bár a hóhér,
 Bár a házak ablakán foly is be
 Az utcáról a kiáradó vér!

Könnyű banni külső elleninkkel,
 Ha kivesznek e belső bitangok ...
 Félre most, lant ... futok a toronyba,
 Megkondítom azt a vészharangot!

... És Petőfi megindult a végzet felé ...

Hová lett? Elesett ... a szent magyar szabadságért s holttestén
 át fújó paripák száguldottak tova őt összetiporva... Hová lett?
 Senki sem tudja ... Sirját sem találjuk ... A magyarok végtelen jó
 Istene bizonyára azt akarta, hogy magának mondhassa őt északtól
 le délig, kelettől nyugatig minden magyar rög, s Petőfi sirja legyen
 végesvégig az egész magyar haza, hogy a veszedelem perceiben bár-

Hová boruljon is le hívó és bízó lélekkel a magyar, földje minden
porszeméből Petőfi támadjon fel!

(Befejezésül egy tanuló elszavalhatja Vicsay Lajos költeményét):

Ha Petőfi élne...

Ha Petőfi élne... ma is azt harsogná
Talpra magyar! Talpra!
Észak, kelet, délről martalóc vad horda
Rontott a magyarra!

Kossuth Lajos újra zászlót bontogatna!
„Veszélyben a haza!
Nem maradhat tovább rabságban a magyar!”
S riadót fuvatna!

Márciusi szellőt, — tavasz hirhozóját
S márciusi ifjak
Tűzes indulóját, Vasvárit, Jókait
Hallandótok itt csak!

Róna adná dombnak, domb a Kárpátoknak,
S le az Adriáig:
„Nem élhet rabságban ezeréves nemzet! —
Szabadságra vágyik!”

Ezt a szót tanítná elsőnek és szentnek
Gyermeknek az anyja;
E szóval: szabadság! — törnének az ifjak,
Férfiak a harcba!

S északról le délig, nyugatról keletre
Honvédroham verne!
— Virágos májusra szent hazánknek testén
Egy rabló se' lenne!

Magyar lenne újra ezeréves hazánk
Minden szent görönggye,
Magyar is maradna egy új ezerévre:
Örökkön-örökre!

